

Samling af Afgørelser

RETTENS DOM (Sjette Afdeling)

12. maj 2016*

»Finansiell støtte — forskning — syvende rammeprogram for forskning, teknologisk udvikling og demonstration (2007-2013) — projekt eDIGIREGION — Kommissionens afgørelse om at nægte en virksomhed deltagelse — annullationssøgsmål — søgsmålsfrist — begyndelsestidspunkt — afvisning — ansvar uden for kontraktforhold — ikke-økonomisk skade — tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en bestemmelse, som tillægger borgerne rettigheder«

I sag T-468/14,

Holistic Innovation Institute, SLU, Pozuelo de Alarcón (Spanien), først ved advokat R. Muñoz García, derefter ved advokat J. Marín López,

sagsøger,

mod

Europa-Kommissionen ved R. Lyal, som befuldmægtiget, bistået af advokat J. Rivas Andrés,

sagsøgt,

angående dels en påstand støttet på artikel 263 TEUF om annullation af Kommissionens afgørelse ARES (2014) 710158 af 13. marts 2014, hvorved sagsøgeren blev nægtet deltagelse i projekt eDIGIREGION, dels en påstand støttet på artikel 268 TEUF om betaling af erstatning for det tab, som sagsøgeren angiveligt blev påført som følge af denne afgørelse, på 3 055 000 EUR samt påløbne renter, og subsidiært en påstand om, at der udpeges en sagkyndig med henblik på en vurdering af det lidte tab

har

RETTEN (Sjette Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, S. Frimodt Nielsen, og dommerne F. Dehousse (refererende dommer) og A.M. Collins,

justitssekretær: ekspeditionssekretær J. Palacio González,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 14. januar 2016,

afsagt følgende

* Processprog: spansk.

Dom

Sagens baggrund

- 1 Sagsøgeren, Holistic Innovation Institute, SLU, er et spansk selskab, som blev stiftet i juni 2011, der hovedsageligt er aktivt inden for telekommunikation, udvikling, rådgivning inden for telekommunikation samt forskning og innovation. Selskabets retlige repræsentant og enedirektør har tidligere været bestyrelsesformand og direktør i selskabet R., som trådte i frivillig likvidation i februar 2012.
- 2 I 2012 og 2013 deltog sagsøgeren og 15 andre virksomheder og regionale aktører i et konsortium, som fremlagde et forslag med henblik på at deltage i projekt eDIGIREGION (Realising Digital Agenda Through Transnational Cooperation Between Regions).
- 3 Dette projekt tilsigter at skabe en digital dagsorden ved hjælp af et tværnationalt samarbejde mellem regionerne. Det blev lanceret af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber inden for rammerne af Europa-Parlamentets og Rådets afgørelse nr. 1982/206/EF af 18. december 2006 om Det Europæiske Fællesskabs syvende rammeprogram for forskning, teknologisk udvikling og demonstration (2007-2013) (EUT L 412, s. 1). Projekt eDIGIREGION blev fastsat til at vare 36 måneder, og Den Europæiske Unions økonomiske bidrag var på maksimalt 2 999 971 EUR.
- 4 Eftersom det forslag, der blev forelagt Kommissionen af konsortiet, havde opnået en samlet score på 13 ud af 15 point i forbindelse med den første vurdering, blev forhandlingsfasen med Kommissionen indledt i februar 2013.
- 5 I april 2013 modtog Kommissionen supplerende oplysninger vedrørende bl.a. resultater af revisioner, der var blevet gennemført tidligere i selskabet R., de ligheder, der forelå mellem sagsøgeren og selskabet R., samt andre aspekter vedrørende sagsøgerens operationelle og finansielle kapacitet.
- 6 Ved e-mails af 28. og 29. maj, af 12. og 19. juni samt af 2. juli 2013 anmodede Kommissionen sagsøgeren om information vedrørende selskabets finansielle og operationelle oplysninger, navnlig med hensyn til personalekapaciteten. Sagsøgerens repræsentant svarede ved e-mails af 29. maj samt af 4., 13. og 19. juni 2013.
- 7 Ved en udateret skrivelse, med hensyn til hvilken det fremgår af sagsakterne, at den blev affattet den 20. september 2013, meddelte Kommissionen over for sagsøgeren, at den havde foretaget en grundig vurdering af sagsøgerens operationelle og finansielle kapacitet, og at den efterfølgende havde fundet, at sagsøgeren ikke havde godtgjort, at selskabet havde kapacitet til at udføre de opgaver, der var beskrevet i projektforslaget. Kommissionen nægtede derfor sagsøgeren deltagelse i projekt eDIGIREGION.
- 8 Ved skrivelse af 30. september 2013 bekræftede sagsøgeren over for Kommissionen modtagelsen af den skrivelse, hvorved sagsøgeren blev underrettet om nægtelsen af sagsøgerens deltagelse i projekt eDIGIREGION. Sagsøgeren anfægtede denne nægtelse og anførte at være parat til at levere de nødvendige oplysninger for at godtgøre selskabets operationelle og finansielle kapacitet og anmodede Kommissionen om at revidere sin vurdering.
- 9 Ved skrivelse af 15. oktober 2013 bekræftede Kommissionen modtagelsen af denne anfægtelse og meddelte, at sagsøgeren ville modtage et svar i løbet af november 2013.
- 10 I løbet af oktober og november 2013 fandt nogle e-mailudvekslinger sted mellem på den ene side sagsøgerens repræsentant og på den anden side Kommissionen og koordinatoren af projekt eDIGIREGION. I sin skrivelse af 29. november 2013 oplyste Kommissionen sagsøgeren om, at den ikke bevidst havde forsinket forhandlingerne, afsløret fortrolige oplysninger eller udøvet nogen som

helst pression på tredjeparter, som havde ført til afvisning af sagsøgerens deltagelse. Kommissionen bekræftede over for sagsøgeren, at den var i gang med at foretage en fornyet vurdering af den information, som den havde lagt til grund for sin afgørelse om afvisning af sagsøgerens deltagelse i projekt eDIGIREGION, og anførte, at hvis denne fornyede vurdering skulle føre til en positiv konklusion, ville Kommissionen ikke have indvendinger mod, at sagsøgeren genindtrådte i konsortiet. Kommissionen informerede imidlertid sagsøgeren om, at denne nye vurdering ikke kunne medføre en udsættelse af forhandlingerne.

- 11 Ved skrivelse af 20. december 2013 bekræftede Kommissionen efter en udførlig argumentation sin bedømmelse, hvorefter sagsøgerens deltagelse i projekt eDIGIREGION skulle nægtes med den begrundelse, at sagsøgeren ikke havde en tilstrækkelig kapacitet med hensyn til management og administrativ kapacitet, at sagsøgeren havde givet et fejlagtigt indtryk af sin tekniske og videnskabelige kapacitet, og at selskabet havde en svag medfinansieringskapacitet.
- 12 Den 14. januar 2014 tilstillede sagsøgeren Kommissionens medlem med ansvar for forskning, innovation og videnskab en skrivelse, hvori Kommissionens bedømmelse blev anfægtet, og hvortil der var vedhæftet et bilag med sagsøgerens argumenter som svar på Kommissionens argumenter af 20. december 2013.
- 13 Ved skrivelse af 13. marts 2014, der blev fremsendt ved rekommanderet forsendelse med modtagelsesbevis og modtaget den 21. marts 2014, og som var vedlagt et bilag med en udførlig besvarelse af sagsøgerens argumenter, underrettede Kommissionen denne sidstnævnte om, at den bekræftede sine konklusioner, som tidligere var blevet meddelt ved skrivelse af 20. december 2013, at dens afgørelse om at udelukke selskabet fra forhandlingerne nu var endelig, og at dette selskab kunne anlægge sag ved Retten i medfør af artikel 263 TEUF inden for to måneder fra meddelelsen af denne skrivelse. Kommissionen præciserede, at sagsøgerens besvarelse af denne skrivelse ikke indebar, at søgsmålsfristen blev suspenderet.
- 14 Ved skrivelse af 2. april 2014 underrettede sagsøgeren Kommissionen om, at den fandt, at Kommissionens vurdering var fejlagtig, og at selskabet havde til hensigt at anfægte den ved en retsinstans.
- 15 Den 12. maj 2014 svarede Kommissionen sagsøgeren, at begrundelsen for afvisningen af deltagelsen allerede var blevet givet, og at den, eftersom der ikke var blevet fremlagt nogen nye oplysninger, ikke havde yderligere bemærkninger dertil.
- 16 Aftalen om tilskud blev underskrevet uden sagsøgeren den 28. marts 2014.

Retsforhandlinger og parternes påstande

- 17 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 24. juni 2014 har sagsøgeren anlagt nærværende sag.
- 18 Efter forslag fra den refererende dommer har Retten (Sjette Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling. Retten har inden for rammerne af de foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, der er fastsat i artikel 89 i Rettens procesreglement, opfordret parterne til skriftligt at besvare et spørgsmål om, hvorvidt erstatningssøgsmålet kan antages til realitetsbehandling. Parterne har efterkommet denne anmodning inden for den fastsatte frist.
- 19 Parterne har afgivet mundtlige indlæg og besvaret spørgsmål fra Retten i retsmødet den 14. januar 2016.

20 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

- Kommissionens afgørelse om at udelukke sagsøgeren fra projekt eDIGIREGION annulleres.
- Der iværksættes en sagkyndig undersøgelse og udpeges en sagkyndig med henblik på en vurdering af den økonomiske skade, som sagsøgeren har lidt.
- Der indhentes vidneudsagn fra visse projektkoordinatorer.
- Kommissionen tilpligtes at betale erstatning for det lidte tab på 3 055 000 EUR foruden påløbne renter eller subsidiært at betale et beløb, der fastsættes af den sagkyndige.
- Der skal foretages offentliggørelse af Rettens dom i særlige medier og i det mindste i visse af Kommissionens tidender.
- Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

21 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

- Annullationssøgsmålet afvises, subsidiært frifindes Kommissionen.
- Erstatningspåstanden forkastes som ugrundet.
- Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Retlige bemærkninger

Annullationssøgsmålet

- 22 Kommissionen har gjort gældende, at annullationssøgsmålet er anlagt for sent, og derfor skal afvises. Kommissionen har gjort gældende, at den anfægtede afgørelse blev meddelt sagsøgeren den 21. marts 2014, og at søgsmålet først blev indgivet den 24. juni 2014, dvs. efter søgsmålsfristen. Kommissionen har i duplikken tilføjet, at den anfægtede afgørelse har retsvirkning fra det tidspunkt, hvor den meddeles adressaten, uden at en offentliggørelse heraf er fornøden. Endvidere blev den originale udgave af stævningen, der var underskrevet digitalt, fremsendt ved e-mail den 20. maj 2014, selv om det eneste elektroniske middel til at indgive procesdokumenter er applikationen e-Curia. Endvidere blev originaleksemplaret af den underskrevne stævningen først modtaget af Rettens Justitskontor den 14. juni, dvs. efter den yderligere frist på ti dage, der er fastsat i artikel 43, stk. 6, i Rettens procesreglement af 2. maj 1991.
- 23 Sagsøgeren har gjort gældende, at sagen kan antages til realitetsbehandling. Selskabet har anført, at søgsmålsfristen begynder at løbe fra offentliggørelsen af den anfægtede afgørelse, og at svarskriftet ikke henviser til nogen offentliggørelsesdato. Sagsøgeren har ligeledes gjort gældende, at søgsmålet, der blev underskrevet ved et digitalt certifikat, blev anlagt inden for søgsmålsfristen allerede inden offentliggørelsen af den anfægtede afgørelse. Sagsøgeren har tilføjet, at den frist, som Retten har indrømmet til at berigtige stævningen, er blevet overholdt. I retsmødet har sagsøgeren henvist til behovet for at overholde retten til adgang til effektive retsmidler og til, at der foreligger en undskyldelig vildfarelse.
- 24 Det bemærkes, at artikel 263, stk. 6, TEUF bestemmer, at et annullationssøgsmål skal indgives inden for måneder efter, at den anfægtede retsakt, alt efter sin art, er offentliggjort eller meddelt sagsøgeren, eller, i mangel heraf, senest to måneder efter, at sagsøgeren har fået kendskab til den. Det fremgår

ligeledes af artikel 297, stk. 2, tredje afsnit, TEUF, at afgørelser, der angiver, hvem de er rettet til, som det er tilfældet i den foreliggende sag, meddeles dem, de er rettet til, og får virkning ved denne meddelelse. Endvidere fremgår det af artikel 102, stk. 2, i procesreglementet af 2. maj 1991, at søgsmålsfristerne forlænges med en fast afstandsfrist på ti dage.

- 25 Ifølge fast retspraksis er søgsmålsfristerne ufravigelige, da de har til formål at tilvejebringe klarhed og retssikkerhed og undgå enhver forskelsbehandling eller vilkårlighed i retsplejen, og det tilkommer Unionens retsinstanter af egen drift at efterprøve, om disse frister er overholdt (dom af 23.1.1997, Coen, C-246/95, EU:C:1997:33, præmis 21, og af 6.12.2012, Evropaiki Dynamiki mod Kommissionen, T-167/10, ikke trykt i Sml., EU:T:2012:651, præmis 37).
- 26 I det foreliggende tilfælde er den anfægtede afgørelse indeholdt i Kommissionens skrivelse af 13. marts 2014, der blev fremsendt til sagsøgeren ved rekommanderet forsendelse med modtagelsesbevis. Det er ubestridt, at denne blev modtaget den 21. marts 2014. Endvidere præciserede denne skrivelse, at afgørelsen om at udelukke sagsøgeren fra forhandlingerne var endelig, og at sagsøgeren kunne anlægge en sag ved Retten i henhold til artikel 263 TEUF inden to måneder efter meddelelsen af den omhandlede skrivelse. Denne skrivelse præciserede også, at sagsøgerens svar ikke indebar en suspension af søgsmålsfristen.
- 27 Den anfægtede afgørelse skulle derfor i modsætning til det af sagsøgeren i replikken anførte ikke offentliggøres, og søgsmålsfristen udløb, henset til afstandsfristen, den 2. juni 2014.
- 28 Sagsøgeren fremsendte ganske vist stævningen ved e-mail den 20. maj 2014. Det skal imidlertid bemærkes, at det følger af artikel 43, stk. 6, i procesreglementet af 2. maj 1991, at ved afgørelsen af, om procesfristerne er overholdt, gælder den dato, hvor en genpart af det underskrevne originaleksemplar af et processkrift når frem til Rettens Justitskontor pr. telefax eller pr. elektronisk post, kun, såfremt det underskrevne originaleksemplar af processkriftet indleveres til Justitskontoret senest ti dage efter modtagelsen af telefaxen eller den elektroniske post.
- 29 I det foreliggende tilfælde blev originaleksemplaret af stævningen imidlertid først indgivet til Justitskontoret den 6. juni 2014, dvs. efter den frist på ti dage, der er fastsat i artikel 43, stk. 6, i procesreglementet af 2. maj 1991.
- 30 Endvidere indeholdt dette eksemplar ikke en håndskrevet underskrift fra sagsøgerens advokat, men en håndskrevet underskrift fra sagsøgeren og en kopi af underskriften fra sagsøgerens advokat.
- 31 Den manglende indgivelse af originaleksemplaret af stævningen, der er underskrevet af en advokat, som har beføjelse hertil, er ikke omfattet af de formmangler, som kan afhjælpes efter artikel 44, stk. 6, i procesreglementet af 2. maj 1991. Dette krav må herefter anses for at udgøre en væsentlig formforskrift, der må anvendes strengt, med den virkning, at manglende overholdelse medfører, at sagen må afvises efter udløbet af procesfristerne (dom af 22.9.2011, Bell & Ross mod KHIM, C-426/10 P, EU:C:2011:612, præmis 42, kendelse af 21.9.2012, Noscira mod KHIM, C-69/12 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2012:589, præmis 22 og 23, og dom af 23.5.2007, Parlamentet mod Eistrup, T-223/06 P, EU:T:2007:153, præmis 48 og 51).
- 32 Sagsøgerens argument om, at den begåede fejl er undskyldelig, fordi en manglende underskrift fra advokatens side i stævningen i henhold til spansk ret kan afhjælpes, skal forkastes. Begrebet undskyldelig vildfarelse for så vidt angår klagefristerne skal nemlig fortolkes indskrænkende og kan kun omfatte usædvanlige omstændigheder (dom af 22.9.2011, Bell & Ross mod KHIM, C-426/10 P, EU:C:2011:612, præmis 47). Forberedelsen, kontrollen og verifikationen af de procesdokumenter, der skal indgives til Justitskontoret, er imidlertid den berørte parts advokats ansvar, og sagsøgerens argumenter vedrørende national ret gør det i det foreliggende tilfælde ikke muligt at konkludere, at der foreligger usædvanlige omstændigheder som omhandlet i den retspraksis, der finder anvendelse.

- 33 Endvidere rejser den omstændighed, at advokatens manglende underskrift i stævningen ikke kan afhjælpes i henhold til EU-retten (jf. præmis 31 ovenfor) ikke tvivl om adgangen til effektive retsmidler. En streng overholdelse af de processuelle regler er nemlig i overensstemmelse med hensynet til retssikkerheden og nødvendigheden af at undgå enhver forskelsbehandling eller vilkårlighed i retsplejen. Selv om betingelserne for indgivelse af stævninger og søgsmålsfristerne begrænser retten til adgang til domstolsprøvelse, udgør denne begrænsning ikke en krænkelse af selve substansen af den grundlæggende ret til en effektiv domstolsbeskyttelse, eftersom de omhandlede bestemmelser er klare og ikke frembyder særlige fortolkningsproblemer (jf. i denne retning kendelse af 21.9.2012, Noscira mod KHIM, C-69/12 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2012:589, præmis 33-35 og den deri nævnte retspraksis).
- 34 Det følger heraf, at betingelserne i artikel 43, stk. 6, i procesreglementet af 2. maj 1991 ikke blev overholdt, og at den fremsendelse af 20. maj 2014, der blev foretaget af sagsøgeren, ikke kan anses for at udgøre et gyldigt indgivet søgsmål.
- 35 Sagsøgeren har endvidere gjort gældende at have indgivet et søgsmål underskrevet ved et digitalt certifikat inden for søgsmålsfristen. Det søgsmål, der blev indgivet via e-Curia den 24. juni 2014, er ligeledes anlagt for sent på baggrund af den frist, der udløb den 2. juni 2014.
- 36 Det følger heraf, at annullationssøgsmålet skal afvises, uden at det er fornødent at behandle sagsøgerens argumenter vedrørende realiteten.

Erstatningssøgsmålet

- 37 For det første har sagsøgeren gjort gældende, at den anfægtede afgørelse udgør en fejl og har haft alvorlige økonomiske konsekvenser for sagsøgeren. Sagsøgeren har påberåbt sig et indtægtstab vedrørende projekt eDIGIREGION samt andre projekter og har fremhævet den negative påvirkning af institutionelle kunder og af sagsøgerens konkurrenceevne. Sagsøgeren har vurderet sit tab til 3 055 000 til EUR og har ligeledes anmodet om, at der udpeges en sagkyndig med henblik på en vurdering af den økonomiske skade, der er lidt. For det andet har sagsøgeren påberåbt sig en skade, der er lidt som følge af Kommissionens negative omtale, som har påvirket sagsøgerens troværdighed, og sagsøgeren har i denne forbindelse anmodet om, at Rettens afgørelse offentliggøres og meddeles.
- 38 Sagsøgeren har adspurgt af Retten om spørgsmålet om, hvorvidt erstatningssøgsmålet kan antages til realitetsbehandling, anført, at Kommissionen ikke har påberåbt sig, at det pågældende søgsmål ikke kan antages til realitetsbehandling, og sagsøgeren har gjort gældende, at søgsmålet kan antages til realitetsbehandling.
- 39 Kommissionen har anfægtet denne argumentation og har som svar på et spørgsmål fra Retten gjort gældende, at erstatningssøgsmålet ikke kan antages til realitetsbehandling.
- 40 Det bemærkes, at Unionen i medfør af artikel 340, stk. 2, TEUF for så vidt angår ansvar uden for kontraktforhold i overensstemmelse med de almindelige retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, skal erstatte skader forvoldt af dets institutioner eller af dets ansatte under udøvelsen af deres hverv.
- 41 Ifølge fast retspraksis forudsætter Unionens erstatningsansvar uden for kontraktforhold for retsstridig adfærd udvist af dens organer som omhandlet i den ovennævnte bestemmelse, at en række betingelser er opfyldt, nemlig at den adfærd, der lægges institutionen til last, har været retsstridig, at der foreligger et reelt tab, og at der er en årsagsforbindelse mellem denne adfærd og det påståede tab (jf. dom af 29.9.1982, Oleifici Mediterranei mod EØF, 26/81, EU:C:1982:318, præmis 16, af 9.9.2008, FIAMM m.fl. mod Rådet og Kommissionen, C-120/06 P og C-121/06 P, EU:C:2008:476, præmis 106 og 164-166, og af 16.10.2014, Evropaiki Dynamiki mod Kommissionen, T-297/12, ikke trykt i Sml.,

- EU:T:2014:888, præmis 28). Hvad endvidere angår betingelsen om den retsstridige adfærd, som en institution lægges til last, kræver retspraksis, at det fastslås, at den skal bestå i en tilstrækkelig kvalificeret overtrædelse af en bestemmelse, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder. Det afgørende kriterium for, om en overtrædelse kan anses for tilstrækkelig kvalificeret, er, om EU-institutionen eller EU-organet åbenbart og groft har overskredet grænserne for sine skønsbeføjelser (jf. i denne retning dom af 4.7.2000, Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, C-352/98 P, EU:C:2000:361, præmis 42-44, af 17.3.2005, AFCon Management Consultants m.fl. mod Kommissionen, T-160/03, EU:T:2005:107, præmis 93, og af 16.10.2014, Evropaiki Dynamiki mod Kommissionen, T-297/12, ikke trykt i Sml., EU:T:2014:888, præmis 29).
- 42 Hvad angår betingelsen om, at der skal foreligge et tab, kan Unionen kun ifalde et ansvar, hvis sagsøgeren rent faktisk har lidt et faktisk og reelt tab, hvilket det påhviler sagsøgeren at godtgøre (jf. dom af 14.10.2014, Giordano mod Kommissionen, C-611/12 P, EU:C:2014:2282, præmis 36, og af 16.10.2014, Evropaiki Dynamiki mod Kommissionen, T-297/12, ikke trykt i Sml., EU:T:2014:888, præmis 30).
- 43 For så vidt angår betingelsen om, at der skal være en årsagsforbindelse mellem den påståede adfærd og det påberåbte tab, følger det af fast retspraksis, at det påståede tab skal følge tilstrækkeligt klart af den påklagede adfærd, idet sidstnævnte skal være den afgørende årsag til tabet, hvilket det tilkommer sagsøgeren at godtgøre (jf. dom af 30.1.1992, Finsider m.fl. mod Kommissionen, C-363/88 og C-364/88, EU:C:1992:44, præmis 25, og af 20.9.2011, Evropaiki Dynamiki mod EIB, EU:T:2011:494, præmis 209).
- 44 Når en af de tre betingelser for, at Unionen ifalder ansvar uden for kontraktforhold, ikke er opfyldt, vil Unionen være at frifinde for så vidt angår erstatningspåstandene, og det er således ikke nødvendigt at undersøge, om de to øvrige betingelser er opfyldt (dom af 16.10.2014, Evropaiki Dynamiki mod Kommissionen, T-297/12, ikke trykt i Sml., EU:T:2014:888, præmis 33; jf. ligeledes i denne retning dom af 15.9.1994, KYDEP mod Rådet og Kommissionen, C-146/91, EU:C:1994:329, præmis 81).
- 45 Det skal ligeledes bemærkes, at det følger af retspraksis, at et erstatningssøgsmål i henhold til artikel 340, stk. 2, TEUF inden for EU-rettens retsmiddelsystem er et selvstændigt retsmiddel, hvorfor den omstændighed, at et annulationssøgsmål afvises, ikke i sig selv medfører afvisning af et erstatningssøgsmål (dom af 15.3.1995, COBRECAF m.fl. mod Kommissionen, T-514/93, EU:T:1995:49, præmis 58, og af 17.10.2002, Astipesca mod Kommissionen, T-180/00, EU:T:2002:249, præmis 139).
- 46 Selv om en part kan rejse erstatningssag uden herved i medfør af gældende retsforskrifter at være tvunget til at kræve annulation af den ulovlige retsakt, som har forårsaget tabet, kan han dog ikke på denne måde komme uden om afvisningen af et søgsmål, der vedrører det samme ulovlige forhold og tilsigter samme økonomiske resultat (kendelse af 26.10.1995, Pevasa og Inpesca mod Kommissionen, C-199/94 P og C-200/94 P, EU:C:1995:360, præmis 27).
- 47 Et erstatningssøgsmål skal således afvises, såfremt der hermed reelt tilsigtes en ophævelse af en individuel afgørelse, der er blevet endelig, og som, hvis det blev taget til følge, ville medføre, at retsvirkningerne af afgørelsen blev ophævet (jf. i denne retning dom af 15.1.1987, Krohn Import-Export mod Kommissionen, 175/84, EU:C:1987:8, præmis 32 og 33, af 15.3.1995, COBRECAF m.fl. mod Kommissionen, T-514/93, EU:T:1995:49, præmis 58 og 59, og af 17.10.2002, Astipesca mod Kommissionen, T-180/00, EU:T:2002:249, præmis 140). Dette er tilfældet, såfremt sagsøgeren gennem en erstatningspåstand søger at opnå samme resultat, som han ville have opnået, hvis han havde fået medhold i et annulationssøgsmål, som han har forsømt at anlægge rettidigt (jf. i denne retning kendelse af 4.10.2010, Ivanov mod Kommissionen, C-532/09 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2010:577, præmis 24).

- 48 Endvidere kan et erstatningssøgsmål ligeledes ophæve retsvirkningerne af en afgørelse, der er blevet endelig, såfremt sagsøgeren forsøger at opnå en fordel, der er større, men som omfatter den fordel, som sagsøgeren havde kunnet opnå ved en annullationsdom. I et sådant tilfælde skal det imidlertid kunne fastslås, at der foreligger en tæt forbindelse mellem erstatningssøgsmålet og annullationssøgsmålet for at konkludere, at det førstnævnte skal afvises (kendelse af 24.5.2011, Power-One Italy mod Kommissionen, T-489/08, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:238, præmis 46).
- 49 Det skal tilføjes, at retsinstansen af egen drift kan undersøge spørgsmålet om, hvorvidt erstatningspåstande kan antages til realitetsbehandling, eftersom det vedrører ufravigelige procesforudsætninger (dom af 17.10.2002, Astipesca mod Kommissionen, T-180/00, EU:T:2002:249, præmis 139).
- 50 Det er i lyset af disse betragtninger, at der skal foretages en undersøgelse af argumenterne fra sagsøgeren, som har påberåbt sig en økonomisk og en ikke-økonomisk skade.

Den økonomiske skade

- 51 Sagsøgeren har gjort gældende, at den økonomiske skade, som sagsøgeren har lidt, kan opdeles i tre særskilte påstande.
- 52 For det første har sagsøgeren nedlagt påstand om tilbagebetaling af et beløb på 438 165 EUR svarende til tabet af det tilskud, der er knyttet til projekt eDIGIREGION.
- 53 Det skal konstateres, at denne påstand tilsigter betaling af et beløb, hvis størrelse svarer nøjagtigt til størrelsen af de rettigheder, som sagsøgeren mener sig frataget som følge af den anfægtede afgørelse. Den pågældende påstand tilsigter således indirekte en annullation af den individuelle afgørelse, som udelukkede sagsøgeren fra projektet, og angår samme resultat som det, der tilsigtedes med annullationssøgsmålet.
- 54 Annullationssøgsmålet til prøvelse af afgørelsen om at udelukke sagsøgeren fra projekt eDIGIREGION blev imidlertid afvist (præmis 36 ovenfor), og denne afgørelse er således blevet endelig.
- 55 Følgelig skal påstanden om erstatning for den skade, der var knyttet til tabet af tilskuddet på 438 165 EUR til nævnte projekt, afvises i henhold til den retspraksis, der er nævnt i præmis 46 og 47 ovenfor.
- 56 For det andet har sagsøgeren i det væsentlige gjort gældende, at der foreligger en skade, der er knyttet til tabet af forventede indkomster for årene 2014, 2015 og 2016 på 146 055 EUR for hvert af de tre år. I replikken har sagsøgeren henvist til en skade, der svarer til de yderligere fordele, som fulgte af projektet, og et beløb, der er højere end det, der er angivet i selskabets budget, samt en skade, der var forbundet med påvirkningen af sagsøgerens fremtidige konkurrencedygtighed og manglende mulighed for at forbedre sine kundskaber.
- 57 Denne påstand tilsigter imidlertid ligeledes betaling af et beløb, som sagsøgeren mener sig frataget som følge af den anfægtede afgørelse. Med påstanden tilsigter sagsøgeren på det finansielle niveau at blive genindsat i den position, som selskabet ville have været i uden afgørelsen om udelukkelsen af sagsøgeren fra projektet. Påstanden om betaling af disse beløb har således en tæt forbindelse som omhandlet i den retspraksis, der er nævnt i præmis 48 ovenfor, til annullationen af afgørelsen om at udelukke sagsøgeren fra projektet. En sådan påstand skal således ligeledes afvises.
- 58 Selv om denne forbindelse til annullationssøgsmålet anses for ikke at være tilstrækkelig tæt til at medføre, at påstanden om betaling af erstatning for den skade, der var knyttet til tabet af forventede indkomster, må afvises, skal denne påstand under alle omstændigheder forkastes som ugrundet. De

tal, der blev angivet vedrørende tabet af forventede indkomster for 2014, 2015 og 2016, er nemlig på ingen måde understøttet. Endvidere kan Unionen kun ifalde ansvar, såfremt sagsøgeren rent faktisk har lidt et faktisk og reelt tab, som det påhviler denne at bevise i henhold til den retspraksis, der er nævnt i præmis 42 ovenfor. De forventninger, der er henvist til, udgør ikke et bevis for et faktisk og reelt tab som omhandlet i retspraksis. Det samme gælder for den skade, som vedrører påvirkningen af sagsøgerens fremtidige konkurrencedygtighed og den manglende mulighed for at forbedre sine kundskaber.

- 59 Påstanden skal således afvises og er under alle omstændigheder ugrundet.
- 60 Hvad for det tredje angår det indtægtstab, der er knyttet til andre projekter end projekt eDIGIREGION, har sagsøgeren henvist til projekterne INACHUS og ZONeSEC. Sagsøgeren har både henvist til de beløb, der er forbundet med selve projekterne, dvs. tilskud på 359 500 EUR for projekt INACHUS og på 421 750 EUR for projekt ZONeSEC og til beløb, som svarer til de forventede indkomster for 2014-2017.
- 61 Det bemærkes imidlertid, at de tal, der er angivet af sagsøgeren, på ingen måde er understøttet. Endvidere er de nævnte projekter ikke omfattet af Kommissionens afgørelse af 13. marts 2014. Denne afgørelse vedrører nemlig kun projekt eDIGIREGION, og Kommissionen præciserede i afgørelsen endvidere, at den ikke foregreb den afgørelse, der skulle træffes vedrørende de øvrige forslag til projekter, som sagsøgeren deltog i.
- 62 Følgelig er det ikke godtgjort, at der foreligger en årsagsforbindelse mellem på den ene side den adfærd fra Kommissionens side, der førte til afgørelsen af 13. marts 2014, og på den anden side en eventuel skade vedrørende disse projekter.
- 63 Denne påstand vedrørende de øvrige projekter skal således ligeledes forkastes.
- 64 Det følger heraf, at erstatningspåstanden vedrørende sagsøgerens økonomiske skade skal forkastes i sin helhed.

Den ikke-økonomiske skade

- 65 For det første fremgår det af sagsøgerens skriftlige indlæg, at selskabet har gjort gældende at have lidt en ikke-økonomisk skade som følge af Kommissionens adfærd, som sagsøgeren har kvalificeret som negativ omtale, og som påvirkede sagsøgeren troværdighed og omdømme. Sagsøgeren har ligeledes gjort gældende, at Kommissionen med sin pression forsinkede forhandlingsprocedurerne med henblik på at stigmatisere sagsøgeren som uønsket i europæiske projekter. Sagsøgeren har som godtgørelse krævet en offentliggørelse af Rettens afgørelse i visse af Kommissionens tidender og meddelelse til medlemmerne af det konsortium, som sagsøgeren deltog i, og hvis projekter blev udsat eller forsinket.
- 66 Det bemærkes, at denne påstand ikke, såfremt den tages til følge, indebærer, at den anfægtede retsakts retsvirkninger ophæves. Den tilsigter nemlig ikke at opnå det samme resultat, som sagsøgeren ville have opnået, hvis selskabet havde fået medhold i et annulationsøgsmål vedrørende den anfægtede afgørelse, såfremt dette var blevet anlagt rettidigt. Denne påstand kan derfor antages til realitetsbehandling på baggrund af den retspraksis, der er nævnt i præmis 46-48 ovenfor.
- 67 Endvidere har sagsøgeren til støtte for sin argumentation gjort gældende, at Kommissionens ansatte udøvede pression, som tilsigtede at udelukke sagsøgeren fra europæiske forskningsprojekter. Sagsøgeren har bl.a. anført, at selskabets konflikt med Kommissionen vedrørende projekt eDIGIREGION har indvirkning på to andre projekter, i det foreliggende tilfælde projekt ZONeSEC og

INACHUS, hvori Kommissionen underrettede de øvrige associerede om selskabets problemer med at deltage i europæiske projekter. Sagsøgeren har med henblik på at understøtte disse påstande fremlagt nogle e-mailudvekslinger.

- 68 I det foreliggende tilfælde må denne argumentation forkastes.
- 69 Hvad for det første angår de e-mails, der vedrørte projekt ZONESEC og INACHUS, bemærkes, at sagsøgeren ikke udtrykkeligt har nævnt, hvilken retsregel der tildeler borgerne rettigheder, som blev tilsidesat i det foreliggende tilfælde. Sagsøgeren har heller ikke godtgjort, at Kommissionen udviste en ulovlig adfærd i form af en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en retsregel.
- 70 I den forbindelse henviste koordinatoren af projekt INACHUS i sin e-mail af 12. september 2013 til M.S., aktionær i sagsøgeren, til Kommissionens bemærkninger, som var væsentlige for sagsøgeren, og som nødvendiggjorde en umiddelbar drøftelse. Der er imidlertid ikke anført noget vedrørende disse bemærkninger indhold. Endvidere har sagsøgeren i en besvarende e-mail af 17. september 2013 givet en beskrivelse af sin organisation. Det er således fuldt ud muligt, at Kommissionens bemærkninger, der nødvendiggjorde en drøftelse, netop vedrørte dette rent tekniske emne.
- 71 Tilsvarende var det inden for rammerne af projekt ZONESEC sagsøgeren selv, der den 15. januar 2014 sendte en e-mail til projektets koordinator, hvori sagsøgeren henviste til vanskelighederne mellem det tidligere selskab, R., og Forvaltningsorganet for Forskning og foreslog nogle andre virksomheder til at afløse selskabet i tilfælde af, at disse vanskeligheder ville være en hindring for underskrivelsen af ZONESEC-kontrakten. Projektets koordinator fremsendte dernæst en e-mail den 25. februar 2014 til det pågældende projekts associerede, hvori koordinatoren henviste til de budgetmæssige problemer, der skulle løses, og anførte, at denne forsinkelse kunne skyldes behovet for at afvente en afgørelse fra Forvaltningsorganet for Forskning vedrørende sagsøgeren.
- 72 Det følger af det ovenstående, at de dokumenter, som sagsøgeren har fremlagt, på ingen måder understøtter det af sagsøgeren anførte om Kommissionens påståede negative omtale.
- 73 For det andet har sagsøgeren fremlagt nogle e-mails vedrørende andre projekter, i det foreliggende tilfælde projekterne ClusMED, Global ITV og INSO 2. Disse dokumenter er imidlertid ikke relevante, eftersom de ikke vedrører sagsøgeren, men sagsøgerens aktionær, M.S., som ikke er part i nærværende søgsmål. Argumentet om, at sagsøgerens samlede tab har eftervirkninger på sidstnævnte selskab, afkræfter ikke denne konklusion.
- 74 For det tredje har sagsøgeren kritiseret den omstændighed, at Kommissionen inden for rammerne af projekt eDIGIREGION med sin pression forsinkede forhandlingsprocedurerne med henblik på at stigmatisere sagsøgeren.
- 75 Det skal konstateres, at forhandlingerne med Kommissionen, der skulle afsluttes den 20. marts 2013, blev afsluttet i november 2013. Det er imidlertid ikke godtgjort, at Kommissionen i denne fristperiode stigmatiserede sagsøgeren. Det fremgår tværtimod af de sagsakter, der er nævnt i præmis 5-10 ovenfor, at denne frist blev anvendt af Kommissionen til af hensyn til en forsvarlig økonomisk forvaltning at foretage en udførlig undersøgelse af sagsøgerens situation på baggrund af de betingelser, der blev opstillet for at deltage i projekt eDIGIREGION, til at afklare oplysningerne i sagsakterne og til over for sagsøgeren at angive grundene til at nægte dette selskab deltagelse i projektet.
- 76 På baggrund af disse sagsakter skal det konstateres, at sagsøgeren ikke har godtgjort, at der foreligger en ulovlig adfærd eller negativ omtale fra Kommissionens side.
- 77 Følgelig skal sagsøgeren påstand om godtgørelse for en skade på selskabets omdømme som følge af Kommissionens adfærd forkastes, uden at det er fornødent at undersøge, om betingelserne for, om der foreligger en skade og en årsagsforbindelse, er opfyldt.

- 78 For det andet har sagsøgeren i retsmødet ligeledes påberåbt sig en ikke-økonomisk skade, der består i en skade på sagsøgerens omdømme som følge af vedtagelsen af den anfægtede afgørelse.
- 79 Retten skal bemærke, at det fremgår af artikel 44, stk. 1, litra c), sammenholdt med artikel 48, stk. 2, i procesreglementet af 2. maj 1991, at stævningen skal indeholde en angivelse af søgsmålets genstand og en kort fremstilling af søgsmålsgrundene, og at der ikke under sagens behandling må fremsættes nye anbringender, medmindre de støttes på retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne. Imidlertid skal et anbringende, der udgør en uddybning af et anbringende, der tidligere er fremsat direkte eller indirekte i stævningen, og som har en nær sammenhæng med dette, antages til realitetsbehandling (dom af 11.7.2013, Ziegler mod Kommissionen, C-439/11 P, EU:C:2013:513, præmis 46). Det samme gælder ved analogi i tilfælde af et klagepunkt, der er gjort gældende til støtte for et anbringende (dom af 19.5.2010, Boliden m.fl. mod Kommissionen, T-19/05, EU:T:2010:203, præmis 90).
- 80 I det foreliggende tilfælde fremgår det klagepunkt, som sagsøgeren har gjort gældende, om, at sagsøgeren er blevet påført en ikke-økonomisk skade som følge af den anfægtede afgørelse, ikke af stævningen og er ikke støttet på retlige eller faktiske omstændigheder, der er gjort gældende under retsforhandlingerne. Endvidere er der ikke tale om en uddybning af et anbringende, der tidligere er fremsat. Den ikke-økonomiske skade, der er påberåbt i stævningen og behandlet i præmis 65-76 ovenfor, er blevet gjort gældende på grund af Kommissionens adfærd og ikke i forbindelse med den anfægtede afgørelse.
- 81 Klagepunktet om, at der foreligger en ikke-økonomisk skade, der er forbundet med vedtagelsen af den anfægtede afgørelse, skal forkastes som værende nyt og skal således afvises i henhold til artikel 48, stk. 2, i procesreglementet af 2. maj 1991.
- 82 Selv om det antages, at der ikke er tale om et nyt anbringende, skal det under alle omstændigheder konstateres, at sagsøgerens krav i denne forbindelse ikke er opgjort i tal og tilsigter indirekte at få fastslået, at sagsøgerens deltagelse i projekt eDIGIREGION ikke skulle have været nægtet. Med andre ord tilsigter en sådan påstand i det væsentlige at opnå det samme resultat, som sagsøgeren mener sig frataget som følge af det for sent anlagte annullationssøgsmål. Denne påstand synes således tæt knyttet til annullationssøgsmålet i henhold til den retspraksis, der er nævnt i præmis 46-48 ovenfor, og skal således forkastes i henhold til denne retspraksis.
- 83 Endvidere har sagsøgeren ikke fremlagt nogen oplysning, der kan understøtte, at der foreligger en skade på selskabets omdømme, som skyldes den anfægtede afgørelse. I denne forbindelse kan afgørelsen om nægtelse af sagsøgerens deltagelse i projektet ikke i sig selv anses for at forvolde skade på sagsøgerens omdømme. De følger, der er forbundet med vedtagelsen af en sådan afgørelse, er en del af de risici, som enhver opmærksom erhvervsdrivende udsætter sig for, når denne deltager i en sådan procedure. Det følger heraf, at den skade på omdømmet, der angiveligt er forbundet med den anfægtede afgørelse, på ingen måde er godtgjort.
- 84 Følgelig skal påstanden om godtgørelse af den ikke-økonomiske skade, hvad enten den er forbundet med en af Kommissionen udvist adfærd eller den anfægtede afgørelse, forkastes.
- 85 Det følger af det ovenstående, at sagsøgerens erstatningspåstand skal forkastes i sin helhed, uden at det er fornødent at tage sagsøgerens påstand om, at der iværksættes en sagkyndig udtalelse og udpeges en sagkyndig, og sagsøgerens anmodning om foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, som tilsigter at indhente vidneudsagn fra koordinаторerne, til følge. Tilsvarende skal sagsøgerens påstand om en offentliggørelse af denne dom fra Retten forkastes.
- 86 Kommissionen skal dermed frifindes i det hele.

Sagens omkostninger

⁸⁷ I henhold til procesreglementets artikel 134, stk. 1, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Sagsøgeren har tabt sagen og pålægges derfor at betale sagens omkostninger i overensstemmelse med Kommissionens påstand herom.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Sjette Afdeling):

- 1) **Europa-Kommissionen frifindes.**
- 2) **Holistic Innovation Institute, SLU betaler sagens omkostninger.**

Frimodt Nielsen

Dehousse

Collins

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den. 12. maj 2016.

Underskrifter